

Wiek trzech Augustów. Utrata suwerenności, próby reform i walka zbrojna o niepodległość Polski w XVIII wieku. Materiały dydaktyczne dla nauczycieli i uczniów szkół średnich

Augustus – boski, czcigodny, wspaniały. Imię to, nawiązujące do imion cesarzy rzymskich, nosiło czterech władców Polski. Aż trzech w XVIII wieku. Czy określenie tak bardzo dodające splendoru odpowiadało ich dokonaniom? Czy bilans historii Polski tego stulecia jest równy ambicjom ówczesnych monarchów? Pytania wydają się proste. Każdy przecież wie, że czasy saskie to okres pogłębiającej się anarchii, korupcji i malejącej suwerenności. Panowanie Stanisława Augusta to z kolei gorączkowe, spóźnione reformy i ostateczny upadek państwa. Naprawdę warto bliżej przyjrzeć się XVIII wiekowi...

Ponad 60 lat rządów Wettinów uważa się za katastrofalne dla Rzeczypospolitej. Anarchia liberum veto, przekupstwo posłów i senatorów, ingerencja mocarstw ościennych. Do tego wojna północna, wojna o sukcesję polską, ksenofobiczna kultura sarmatyzmu. Jednocześnie wzrost czytelnictwa, cenne publikacje, pierwsza biblioteka publiczna, imponujące inicjatywy w zakresie nauki i edukacji. Trzy dekady rządów Augusta III dodatkowo przyniosły stabilizację sprzyjającą rozwojowi gospodarki, co przyczyniło się do znacznych dokonań w sztuce i architekturze. Zapoczątkowane wtedy tendencje były kontynuowane w drugiej połowie wieku.

Epoka stanisławowska także stanowiła czas sprzeczności. Uległość króla wobec Katarzyny II ułatwiała dominację Rosji. Zarazem reformatorskie dążenia monarchy napotykały sprzeciw szlachty, która wywołała wojnę domową w obronie dawnych praw, a jednocześnie przeciwko ingerencji wschodniego sąsiada. Orężny zryw konfederatów barskich zakończył się pierwszym rozbiorem Polski. Król, niezrażony brakiem zrozumienia ze strony poddanych, wytrwale próbował modernizować kraj, rozwijać kulturę, edukację i sztukę. Sprzyjał planom zasadniczej reformy ustroju. Gorączkowe działania polityków oświecenia zostały przerwane przez kolejne rozbiory i ostateczny upadek Rzeczypospolitej. Jednak nawet w najczarniejszych chwilach nie zabrakło ludzi, którzy z poświęceniem walczyli o niepodległość. Tym niejednoznacznym, skomplikowanym czasem poświęciliśmy niniejszy pakiet.

Nasze opracowanie składa się z pięciu części i dołączonych do nich propozycji zadań oraz ćwiczeń powtórzeniowych. Zapraszamy do skorzystania z artykułów opublikowanych na portalu **HISTORIA: POSZUKAJ**. Nasze materiały często wykraczają poza podstawę programową, dzięki czemu ich lektura umożliwia uzupełnienie wiadomości z podręcznika i lekcji w szkole. Pragniemy zwrócić uwagę Państwa na rozmaite rodzaje źródeł historycznych, przede wszystkim tych, które należą do kolekcji muzeów polskich. Analiza obiektów ikonograficznych, zabytków architektury, wizerunków broni i umundurowania pozwoli na ciekawe przybliżenie uczniom znanych zagadnień i przyczyni się do doskonalenia ich kompetencji.

Część I dotyczy czasów saskich. Celem, który przyświecał nam przy wyborze artykułów, było podkreślenie niejednoznaczności, kontrowersyjności tej epoki. Dlatego, obok tekstu dotyczącego okrutnego ukarania mieszczan toruńskich w 1724 roku, proponujemy materiały mówiące o zjawiskach pozytywnych – rozwoju kultury, edukacji, dokonaniach świątłych magnatów.

W części II zamieszczamy artykuły poświęcone reformatorskim działaniom Stanisława Augusta. Chcąc ukazać ich szeroką panoramę, zamieściliśmy szkice opowiadające o teatrze, mecenacie artystycznym, inicjatywach mających na celu kształtowanie postaw obywatelskich.

Ponieważ ambicji króla nie podzielała większość szlachty, już na samym początku jego panowania doszło do gwałtownego sprzeciwu, uważanego przez niektórych za pierwsze powstanie narodowe. Konfederację barską, I rozbiór i dalsze próby uzdrowienia państwa przybliżają teksty z części III.

Część IV natomiast umożliwi niebanalne spojrzenia na insurekcję kościuszkowską. Zachęcamy do poświęcenia uwagi mniej znanym wątkom tego zrywu – aspektom militarnym, a także... finansowym. Autorki artykułów zaproponowanych w części V pakietu drobiazgowo

analizują ikonograficzne wyobrażenia wybranych epizodów powstania 1794 roku. Zachęcamy do uważnego pochycenia się nad dziełami malarskimi zarówno z epoki, jak i stworzonymi przez artystów w kolejnych dziesięcioleciach.

Nasze propozycje dotyczą tylko części materiałów z portalu **HISTORIA: POSZUKAJ**. Polecamy Państwu również sięgnięcie do szeregu innych artykułów naszych autorów, zamieszczonych w zakładkach **WIEDZA** oraz **ŚCIEŻKI HISTORII**. Na końcu pakietu dołączyliśmy kilka propozycji ćwiczeń i zadań, które – wykorzystując opublikowane przez nas teksty – ułatwiają usystematyzowanie i powtórzenie materiału.

CZASY SASKIE – OKRES UPADKU CZY POCZĄTEK ROZWOJU?

„Za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa...” Stereotypowy obraz panowania obu Wettinów dominuje nad szeregiem zjawisk i faktów świadczących o złożoności tej epoki. Nie sposób zaprzeczyć, że był to czas rozpasanego sarmatyzmu i wzrostu ksenofobii. Napięcia pomiędzy przedstawicielami różnych wyznań przeradzały się niekiedy w gwałtowne konflikty. Jedno z tych zdarzeń, które nie przyniosło dawnej Polsce powodów do dumy, opisuje Marek Olkuśnik w artykule **Tumult toruński czyli o okrucieństwie konfliktów religijnych**. Krwawa rozprawa z mieszczanami Torunia w 1724 roku może stanowić punkt wyjścia dyskusji o tolerancji religijnej w XVIII wieku.

Oczywistymi symbolami czasów saskich byli obaj monarchowie. Zazwyczaj same ich postaci umykają uwadze uczniów. Bliższe przyjrzenie się obu Augustom umożliwiają dwa teksty poświęcone epizodom związanym z obecnością Sasów na polskim tronie. Dzięki szkicowi Ewy Olkuśnik **Tymczasowe zamienniki o wyjątkowej trwałości. Insignia koronacyjne Augusta III Sasa i Marii Józefy ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie** możemy poznać problemy, jakie spowodowała konieczność dostarczenia precjozów niezbędnych do przeprowadzenia koronacji Augusta Mocnego. Marta Małkus w materiale **Kamienne lwy, Turcy i król. Pamiątki z wizyty Augusta III we Wschowie w 1737 roku w zbiorach Muzeum Ziemi Wschowskiej** opowiada o przygotowaniach do odwiedzin monarchy w tym nadgranicznym mieście. Tekst nie tylko ukazuje przepych życia dworskiego, ale również podkreśla rozmach polityki zagranicznej ówczesnej Rzeczypospolitej. Czasy saskie, zwłaszcza okres stabilizacji politycznej za panowania Augusta III, sprzyjały wzrostowi zamożności najpotężniejszych rodów, co z kolei zachęcało polskich arystokratów do podejmowania cennych inicjatyw na rozmaitych polach działalności publicznej. Bohater artykułu Ewy Olkuśnik, pod tytułem **Jan Klemens Branicki. Pan podlaskiego Wersalu**, nie tylko zadbał o wzniesienie wspaniałej siedziby, ale również założył w Białymstoku Wojskową Szkołę Inżynierii i Budownictwa, pierwszą polską uczelnię o profilu wojskowym. W pierwszej połowie XVIII wieku do wielkiego znaczenia doszedł ród Sułkowskich. Dzieje tej zasłużonej rodziny oraz jej zagadkowej rezydencji przypomina Marta Małkus w szkicu **Królestwo trójkrótów. Tajemnicze miejsce spotkań masonów. Pałac Sułkowskich we Włoszakowicach**.

Karolina Dzimira-Zarzycka zajęła się za to działalnością niezwyklej arystokratki, która w swych dobrach wprowadziła szereg rozwiązań unowocześniających sposoby gospodarowania i stosunki społeczne. Dokonania bohaterki autorka przedstawia w artykule **Biała dama, czyli duch z obrazu. Portret Teofili z Działyńskich w zamku w Kórniku**.

Zaskakujący może się wydawać fakt, że podczas panowania Sasów rozpoczął się proces odrodzenia kultury i edukacji. Rozwijało się czytelnictwo, podnosił się poziom szkół. Na te aspekty zwraca uwagę w dwóch interesujących tekstach Ewa Olkuśnik. Artykuł **Smoka pokonać trudno, ale starać się trzeba. „Nowe Ateny”, czyli edukacyjna misja księdza Benedykta Chmielowskiego** przypomina postać i dzieło duchownego, który stworzył pierwszą polską encyklopedię. W materiale **Collegium Nobilium. Jak kiedyś uczono w szkole** Autorka omawia natomiast dokonania Stanisława Konarskiego, bez którego trudno wyobrazić sobie nie tylko osiemnastowieczne unowocześnienie polskiego szkolnictwa, ale i zmianę tradycyjnych postaw elity szlacheckiej.

STANISŁAW AUGUST REFORMUJE PAŃSTWO

Monarcha, protekcyjnie nazywany „królem Stasiem”, choć nie zapobiegł upadkowi państwa, dokonał wielkiego dzieła na polu odrodzenia kultury i rozpoczęcia reform ustrojowych. Magdalena Łanuszka, opisując oficjalny wizerunek Poniatowskiego w tekście ***Król w stroju koronacyjnym. Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego pędzla Marcella Bacciarellego w Zamku Królewskim w Warszawie***, przypomina początek panowania i zwraca uwagę na ambicje króla. Jednym z jego celów było wychowanie społeczeństwa – ukształtowanie odpowiedzialności za państwo, podniesienie poziomu kultury. Medium, które miało temu służyć, stanowił teatr. Poniatowski uważał, że właśnie ze sceny najskuteczniej trafi ze swym przesłaniem do umysłów szlacheckich. Dziejom inicjatyw związanych z tym zamiarem monarchy przygląda się Karolina Czerska. Tekst pod tytułem ***W końcu scena narodowa! Wojciech Bogusławski – ojciec polskiego teatru*** opowiada o dokonaniach postaci zasłużonej jak nikt inny dla rozwoju rodzimego teatru. Artykuł ***Przyroda i stylizowane ruiny jako sceneria widowisk. Teatr Na Wodzie – jedna z najbardziej niezwykłych scen i widowni w Polsce*** przypomina genezę i początek funkcjonowania obiektu, którego wyjątkowość miała być dodatkowym magnesem przyciągającym publiczność. Element wychowawczej działalności Stanisława Augusta stanowiła polityka upamiętniania ważnych postaci i wydarzeń historii narodowej. Jeden z najbardziej charakterystycznych projektów opisuje Jarosław Pietrzak w artykule ***Jak świętowano stulecie wiedeńskiej wiktorii? Pomysły króla Stanisława Augusta Poniatowskiego na uczczenie zwycięstwa Jana III Sobieskiego nad Turkami***. Skromny, według dzisiejszych standardów, monument z warszawskich Łazienek jest pamiątką po tej sferze aktywności monarchy.

Poniatowski, człowiek świetnie wykształcony, o wyrafinowanym guście, miłośnik sztuki, uznał podniesienie kultury artystycznej społeczeństwa i otoczenie opieką wybitnie utalentowanych postaci za jedne ze swych kluczowych zadań. O tym, że z królewskiego mecenatu mogły korzystać także kobiety, przypomina Karolina Dzimira-Zarzycka w artykule ***Anna Rajecka. Królewska stypendystka w Paryżu***.

Monarcha, folgując swej pasji kolekcjonerskiej, nie zapominał o twórcach, którym niedane było wyjechać za granicę. Królewscy agenci kupując cenne repliki najświetniejszych rzeźb greckich i rzymskich, niejako przy okazji gromadzili bogatą kolekcję gipsowych kopii. Dzieje zbioru, który miał służyć przyszłym studentom sztuk pięknych, opisuje Ewa Olkuśnik w szkicu ***Król – zbieracz i król – wychowawca. Jak i dlaczego Stanisław August gromadził kolekcję rzeźbiarską?*** Atmosfera oświeceniowej odnowy kultury, edukacji i nauki inspirowała do działania także reprezentantów arystokracji. Nie mogło zabraknąć wśród nich rodu Branickich, dzięki którym Białemustokowi przypadła rola ówczesnego centrum... polskiej ginekologii. Przypomina o tym Magdalena Grassmann w interesującym artykule ***Ślady słynnego lekarza w murach Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. Jakub Feliks de Michelis – prekursor nauczania akuszerii w Polsce i nadworny medyk rodu Branickich***.

OSTATNIE CHWILE WOLNOŚCI

Przypominając drugą połowę XVIII wieku, najchętniej zwracamy uwagę na heroiczne epizody historii, świadczące o ofiarności tych, którzy gotowi byli walczyć z bronią w ręku o niepodległość lub odważnie podejmować reformę ustrojową państwa. W tradycji na trwałe zapisała się konfederacja barska. Choć początkowo miała charakter wystąpienia antykrólewskiego i kontrreformacyjnego, to szybko przerodziła się w walkę przeciwko Rosji. O charakterze tego zrywu opowiada Michał Mackiewicz w artykule ***W rogatywce na głowie i z ryngrafem na piersiach. Pamiątki po wojsku konfederacji barskiej ze zbiorów Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie***. Autor zauważa, że oblicze ideowe tego ruchu podkreślały umundurowanie i oznaki używane przez barżan. Poświęcenie dla ojczyzny nie zawsze szło w parze z odpowiednimi kompetencjami.

Świadectwem desperacji konfederatów, ale jednocześnie dowodem braku talentów wojskowych i zdolności politycznych była zakończona fiaskiem akcja, którą opisuje Krzysztof Kowalewski w szkicu **Uprowadzony monarcha ucieka. Porwanie Stanisława Augusta Poniatowskiego**. Konfederacji barskiej towarzyszyło radykalne naruszenie równowagi sił na europejskiej scenie politycznej. Mocarstwa ościenne postanowiły ją przywrócić kosztem pozbawionej zdolności obronnych Rzeczypospolitej. Aby zachować pozory legalności I rozbioru, sąsiedzi uznali, że zgodę na jego przeprowadzenie powinien wyrazić polski parlament. Wydarzenia związane z obradami sejmu 1773 roku, powszechnie znany protest Tadeusza Reytana oraz historię znanego obrazu Jana Matejki przedstawia Ewa Olkuśnik w szkicu **„Kupili żywych, mogą więc kupić i malowanych”**. **Obraz Jana Matejki „Reytan – upadek Polski” w Zamku Królewskim w Warszawie**. Ostatnim akordem reformatorskich wysiłków polskiego oświecenia był Sejm Wielki z lat 1788–1792. Ważny, obok projektu zmian ustroju państwa, motyw toczonych w jego trakcie dyskusji stanowiło poprawienie sytuacji chłopów i mieszczan. O tym, w jaki sposób mieszkańcy miast zgłaszali konkretne żądania, przypomina Ewa Olkuśnik w materiale pod tytułem **Jan Dekert i czarna procesja**.

INSUREKCJA

Ani wspieranie rozwoju kultury i edukacji, ani podejmowanie reform, ani walka zbrojna o ocalenie niepodległości nie mogły zapobiec upadkowi państwa i zaborczym działaniom sąsiednich potęg. Po II rozbiorze patrioci skupieni na emigracji w Saksonii uznali, że jedynym wyjściem jest rozpoczęcie ogólnonarodowego powstania. Interesujące militarne aspekty insurekcji kościuszkowskiej opisuje dla naszego portalu specjalista z Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie Michał Mackiewicz. W artykule **Sztucer dla strzelców. Unikatowa broń z królewskiej manufaktury w Kozienicach w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie** autor zwraca uwagę, że oręż, którym posługiwali się niektórzy żołnierze Kościuszki, pochodził z nowoczesnej manufaktury założonej jeszcze z inicjatywy Stanisława Augusta. Przygotowany również przez Michała Mackiewicza materiał pod tytułem **Orzeł spod Maciejowic. Niemy świadek ostatniej bitwy Tadeusza Kościuszki w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego** przynosi z kolei informacje o decydującej porażce sił powstańczych i o cennych znaleziskach archeologicznych odkrytych na polach maciejowickich.

Władzom powstańczym przyszło działać w niezwykle skomplikowanej sytuacji finansowej. Aby pokryć potrzeby sił zbrojnych, postanowiono, po raz pierwszy w historii Polski, przeprowadzić emisję pieniędzy papierowych, które miały zastąpić tradycyjnie używane monety. W tym celu została powołana Dyrekcja Biletów Skarbowych. O pieczętówce przechowywanych w muzeach pierwszych egzemplarzach banknotów polskich opowiada dwoje specjalistów. Jan Bałchan opisuje najwyższy nominał w artykule **Najbardziej prestiżowy i jeden z najrzadszych... O banknocie 1000 złotych z czasów insurekcji kościuszkowskiej w zbiorach Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju**. Izabela Kupietz przedstawia pozostałe nominały w materiale pod tytułem **Bilety skarbowe, czyli pierwsze polskie pieniądze papierowe ze zbiorów Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu**. Warto pochylić się nad oboma tekstami. Nie tylko przybliżają intrygujące eksponaty muzealne, ale przypominają, że do skutecznej walki nie wystarczą zapał i ofiarność, lecz niezbędne są także odpowiednie środki...

MALARSKI WIZERUNEK WALKI

Koniec XVIII wieku to czas, gdy jedyną formą utrwalania obrazu wciąż jeszcze pozostawały malarstwo i grafika. Nie znajdziemy zatem bardziej wiarygodnych świadectw ikonograficznych schyłku tego stulecia niż dzieła artystów. Choć nie sposób traktować wizji twórców jako rzetelnego wizerunku wydarzeń, to jednak świetnie mogą się one przydać do omówienia z uczniami intencji,

które towarzyszyły autorom. Analiza dzieł sztuki pozwala na zastanowienie się nad sposobem ukazywania ważnych momentów historii. Wdzięcznym obiektem może być tu obraz opisany przez Karolinę Dzimirę-Zarzycką w szkicu **Tadeusz Kościuszko przybywa na ratunek! „Grób Ojczyzny” Franciszka Smuglewicza z Muzeum Narodowego we Wrocławiu**. Choć słaby artystycznie i rażąco naiwnością przesłania, pozwala na podjęcie rozważań nad charakterem ówczesnej wizualnej propagandy politycznej. Odmienny charakter ma za to kolejne dzieło, które przypomina ta sama Autorka w artykule **Ukarać (choć) portrety! „Wieszanie zdrajców in effigie” – obraz z kręgu Jana Piotra Norblina z Muzeum Narodowego w Warszawie**. Wizja Norblina to prawdopodobnie wierna relacja z wypadków świadczących o radykalnych nastrojach warszawskiej ulicy. Dokumentacyjny charakter posiada także znany obraz, który ukazuje emblematyczną chwilę insurekcji – przysięgę Kościuszki na Rynku w Krakowie. W artykule pod tytułem **Malarskie wizje początku insurekcji. Obrazy Walerego Eljasza Radzikowskiego z Muzeum Historycznego Miasta Krakowa i Michała Stachowicza z Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie** Ewa Olkuśnik podkreśla, że upamiętniający ślubowanie Naczelnika Michał Stachowicz najprawdopodobniej był świadkiem tego zdarzenia, a zatem mógł je uwiecznić z odpowiednią znajomością rzeczy. Natomiast wizja Radzikowskiego, pochodząca z końca XIX wieku, to już tylko malarska interpretacja święcenia szabel przez Kościuszkę i generała Józefa Wodzickiego w kościele przy klasztorze Kapucynów na Piasku, mająca przypominać chwalebne wydarzenie z dziejów ojczystych. Patriotyczne intencje towarzyszyły także twórcom największego i najbardziej znanego dzieła malarskiego poświęconego powstaniu kościuszkowskiemu. Gigantyczny obraz Jana Styki i Wojciecha Kossaka chyba na zawsze ukształtował zbiorowe wyobrażenie bitwy pod Racławicami. Historię niezwyklej inicjatywy opisuje Ewa Olkuśnik w artykule **W samym środku bitwy. „Panorama Racławicka” w Muzeum Narodowym we Wrocławiu**. Autorka podkreśla, że malarze z pietyzmem potraktowali odtworzenie szczegółów pamiętnego starcia. Krajobraz miejsca wydarzenia, wizerunek umundurowania i wyposażenia żołnierzy charakteryzuje znaczny stopień wiarygodności.

PROPOZYCJE ĆWICZEŃ

◆ „Odrodzenie w upadku...”, czyli o kontrowersjach wokół XVIII wieku

Celem ćwiczenia jest doskonalenie kompetencji uczniów w zakresie krytycznej analizy faktów, dokonania pogłębionej oceny zjawisk i wydarzeń oraz przygotowania i prowadzenia dyskusji na temat kontrowersyjnych zagadnień z przeszłości.

Ćwiczenie najlepiej wykonać podczas zajęć w klasie, choć można również on-line. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy i poleca, aby – korzystając z zasobów portalu **HISTORIA: POSZUKAJ** oraz innych materiałów – przygotowali prezentacje służące przedstawieniu wybranych „kontrowersyjnych” zagadnień związanych z XVIII wiekiem: koncepcje polityczne Stanisława Augusta, skutki działalności rodów arystokratycznych, znaczenie kultury i sztuki (między innymi malarstwo, teatr, działalność wydawnicza), efekty myśli reformatorskiej, osiągnięcia wojskowe. Uczniowie powinni zgromadzić odpowiednie informacje i zebrać argumenty pozwalające na ocenę znaczenia wybranej dziedziny/ grupy zjawisk dla rozwoju państwa i społeczeństwa. Podczas dyskusji poszczególne grupy uczniów posługują się prezentacjami multimedialnymi ukazującymi wykorzystane źródła ikonograficzne i materialne. Ważne, by uczniowie potrafili przedstawić bogatą argumentację uzasadniającą znaczenie omawianych zagadnień. Warto doprowadzić do wyraźnej konfrontacji poglądów, na przykład zwolenników walki zbrojnej ze zwolennikami działań na polu kultury i nauki. Nauczyciel moderuje dyskusję i ocenia przytoczone przez uczniów argumenty.

◆ **Arystokraci polscy w XVIII wieku. Sprawcy upadku państwa czy spóźnieni reformatorzy?**

Zadanie ma na celu usystematyzowanie najważniejszych wiadomości na temat ustroju Rzeczypospolitej w XVIII wieku oraz doskonalenie kompetencji w zakresie łączenia zjawisk z różnych płaszczyzn procesu historycznego. Najlepiej przeprowadzić je w formie tradycyjnych zajęć w klasie.

Nauczyciel zadaje uczniom powtórzenie informacji dotyczących funkcjonowania najważniejszych instytucji państwa (sejmiki, sejm, skład senatu, najważniejsze urzędy) oraz poglądów i działań obozów politycznych w Rzeczypospolitej XVIII wieku. Uczniowie powinni także przypomnieć sobie najważniejszych przedstawicieli polskiej arystokracji, którzy pojawiają się na kartach podręczników w rozdziałach poświęconych XVIII wiekowi. Nauczyciel zadaje poszczególnym uczniom indywidualne zebranie informacji na temat wybranego arystokraty (niekoniecznie postaci pierwszoplanowej!), który – niezależnie od swej działalności politycznej – dokonał wyjątkowych rzeczy na polu kultury, gospodarki, edukacji. Ważne, by bohaterowie działali w wybranych przez nauczyciela etapach XVIII wieku. Inspiracją (i materiałem godnym wykorzystania) mogą być między innymi artykuły rekomendowane w niniejszym pakiecie, na przykład:

- ◆ **Jan Klemens Branicki. Pan podlaskiego Wersalu**
- ◆ **Królestwo trójkrątów. Tajemnicze miejsce spotkań masonów. Pałac Sułkowskich we Włoszakowicach**
- ◆ **Ślady słynnego lekarza w murach Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. Jakub Feliks de Michelis – prekursor nauczania akuszerii w Polsce i nadworny medyk rodu Branickich**

Uczniowie wykorzystując teksty z naszego portalu i inne materiały dostępne w domenie publicznej oraz w zbiorach cyfrowych muzeów, przygotowują prezentacje multimedialne przybliżające poszczególne postaci arystokratów. Podczas zajęć w klasie nauczyciel zachęcając uczniów do aktywnego uczestnictwa, prowadzi dyskusję mającą na celu przypomnienie poszczególnych etapów dziejów osiemnastowiecznej Polski. Omawia, wraz z uczniami, ustrój i wydarzenia polityczne. Uczniowie, którzy przygotowali prezentacje dotyczące postaci działających w omawianym czasie, prezentują ich sylwetki. Wskazują przy tym, jaka była rola polityczna bohaterów, jakie zajmowali stanowiska w strukturze ustrojowej państwa, czy ich działania na tym polu oceniamy dziś pozytywnie, jakie znamy ich pozapolityczne zasługi. Nauczyciel moderując dyskusję, zwraca uwagę, że zdarzało się, iż postaci oceniane jednoznacznie negatywnie z powodów politycznych były jednocześnie autorami istotnych dokonań na innych polach. Niejednoznaczność oceny takich osobistości podkreśla złożoność procesu historycznego, a dotyczące ich kontrowersje utrwalają wiedzę na temat wydarzeń i mechanizmów ustrojowych.

◆ **Co jest grane... u króla Stanisława Augusta?**

Zadanie ma na celu doskonalenie umiejętności w zakresie samodzielnego poszukiwania informacji i kreatywnego wykorzystania źródeł historycznych do odtwarzania obrazu epoki. Dodatkowym walorem jest zwrócenie uwagi na cechy charakterystyczne życia codziennego, obyczajów i dostępu do informacji oraz na sposoby upowszechniania kultury w drugiej połowie XVIII wieku na ziemiach polskich. Rekomendujemy polecenie przygotowania zadania grupom projektowym składającym się z kilku uczniów. Ćwiczenie może mieć formę konkursu na najlepszy projekt. Inspiracją powinny być opublikowane na portalu **HISTORIA: POSZUKAJ** materiały dotyczące życia kulturalnego w epoce stanisławowskiej (nie tylko wspomniane w niniejszym opracowaniu).

Celem poszczególnych grup projektowych jest przygotowanie weekendowego wydania „gazety” informującej o mających nastąpić w „nadchodzącym” tygodniu wydarzeniach kulturalnych. Jako pole do ćwiczenia najlepiej wybrać Warszawę w czasach stanisławowskich, na przykład w okresie rządów królewsko-ambadorskich lub w czasie obrad Sejmu Wielkiego. Członkowie grupy dzielą

się zadaniami – poszczególne osoby zbierają informacje dotyczące atrakcji z dziedziny malarstwa, rzeźby, teatru, kulinariów itp. Istotą zadania jest zachowanie prawdopodobieństwa wydarzeń (osoby, dzieła, spektakle, wydarzenia). Po zgromadzeniu informacji grupa przygotowuje makietę nie mniej niż czterostronicowej „gazety”, w której są zamieszczone wiadomości zredagowane w formie zapowiedzi – recenzji, mających zachęcić publiczność do wzięcia udziału w wydarzeniach. „Gazeta” może zawierać ilustracje, choć warto przypomnieć uczniom, że w realiach XVIII wieku nie było to możliwe. Grupy prezentują owoce swej pracy podczas zajęć w szkole. Wyłonione przez nauczyciela i uczniów jury dokonuje oceny projektów. Należy wziąć pod uwagę atrakcyjność formy, bogactwo propozycji, ich wiarygodność oraz walory językowe i estetyczne „gazety”.

◆ Szablą, lancą i sztucерem. Wojskowość drugiej połowy XVIII wieku i jej wizerunek w malarstwie

Celem proponowanych zadań jest doskonalenie umiejętności korzystania ze źródeł materialnych, którymi są elementy wyposażenia, uzbrojenia i umundurowania żołnierzy polskich w końcu XVIII wieku, oraz kształtowanie umiejętności analizy źródeł ikonograficznych. Dodatkowy walor to podkreślenie znaczenia eksponatów muzealnych w odtwarzaniu realiów epoki. Inspirację mogą stanowić artykuły rekomendowane w częściach III, IV i V niniejszego pakietu. Zadania są przeznaczone dla uczniów szczególnie zainteresowanych historią, zwłaszcza pasjonatów wojskowości. Proponowane ćwiczenie polega na zadaniu uczniom przygotowania prezentacji poświęconych ikonografii konfederacji barskiej i/lub powstania kościuszkowskiego. Uczniowie wykorzystując rekomendowane przez nas artykuły z portalu **HISTORIA: POSZUKAJ** i inne materiały dostępne w domenie publicznej oraz w zbiorach cyfrowych muzeów, opracowują pokaz reprodukcji dzieł malarskich, grafik, rzeźb poświęconych danemu wydarzeniu. Powinni spróbować pozyskać fotograficzne wizerunki dawnego oręża, dostępne na stronach internetowych muzeów. W prezentacji uczniowie winni podkreślić, do kolekcji których placówek muzealnych należą wybrane przez nich dzieła. Ważne, by przygotowana prezentacja nie omawiała faktografii, lecz by uczniowie snuli opowieść wokół detali ukazanych przez twórców – broń, umundurowanie, elementy uzbrojenia, taktyka walki – szyk żołnierzy. Dodatkową wartością będzie – w miarę możliwości – połączenie fotografii przedstawiających elementy wyposażenia z fragmentami dzieł malarskich lub grafik.

NOTATKI

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

